XIII Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej
Uczenie się i egzamin w oczach uczniów.
Łomża, 5 - 7.10.2007

Irena Nyckowska
Mazowieckie Samorządowe
Centrum Doskonalenia Nauczycieli
Wydział w Płocku

Wpływ działań innowacyjnych na motywację do nauki języków obcych uczniów klas maturalnych

Wstęp

Na efekty nauki języka obcego mają wpływ nie tylko wiedza, rozumienie i umiejętności, ale również czynniki indywidualne, takie jak: postawa, motywacja, system wartości, poglądy, styl poznawczy, a także rodzaj osobowości. Szczególną rolę w procesie uczenia się języka obcego (drugiego) odgrywa motywacja. W teorii motywacji istnieje wiele definicji tego pojęcia, ale zdecydowana ich większość wykazuje pewną cechę wspólną[1], odnoszącą się do ich budowy, którą jest swoista dwuczłonowość. Pierwsza część niemal wszystkich definicji motywacji próbuje określić istotę motywacji jako pewnej siły sprawczej, druga – jako cel jej oddziaływań. Pod pojęciem motywacji będziemy rozumieć za Pfeifferem[2] zespół i strukturę różnego rodzaju motywów ujmowanych jako świadome działanie dla zaspokojenia jakiejś potrzeby lub osiągnięcia jakiegoś celu.

W literaturze przedmiotu wyróżniane są różne typy motywacji: pierwotna, wtórna; pozytywna, negatywna; integrująca, instrumentalna; zewnętrzna, wewnętrzna. Gardner i Lambert[3] przypisują szczególne znaczenie w nauce języków obcych motywacji instrumentalnej i integrującej. W przypadku

[1] Szałek M., *Jak motywować uczniów do nauki języka obcego*, Wyd. Wagros, Poznań 2004, s. 52.
[2] Pfeiffer W., *Nauka języków obcych: od praktyki do praktyki*, Wyd. Wagros, Poznań 2001, s. 109.
[3] Podobny pogląd można odnaleźć w literaturze przedmiotu w następujących pozycjach: Arabski J., *O przyswajaniu języka drugiego (obcego*), WSiP, Warszawa 1983, s. 72; Michońska-Stadnik A., *Strategie uczenia się i autonomia ucznia w warunkach szkolnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996, s. 53-55; Snow C. E., *Dwujęzyczność i przyswajanie języka drugiego*, [w:] J. B. Gleason i N.B. Ratner (red.), *Psycholingwistyka,* Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 487-488.

motywacji integrującej głównym impulsem uczenia się języka obcego jest poznanie języka, traktowane jako cel sam w sobie. W swej pierwotnej postaci motywacja ta utożsamiana jest z dążnością uczącego do pełnej integracji z daną społecznością językową poprzez przejęcie jej języka i kultury; innymi jej formami są potrzeby ogólnopoznawcze, chęć rozszerzenia własnych horyzontów myślowych, instynkt ciekawości, ogólne zainteresowanie językami obcymi lub poczucie duchowego pokrewieństwa z danym językiem i kulturą, jaką on prezentuje.

Natomiast istotą motywacji instrumentalnej jest traktowanie języka obcego jako narzędzia do osiągnięcia celu; składają się na nią motywy o ściśle utylitarnym charakterze, np.: ambicjonalne, praktyczne, materialne, zawodowe.

Obydwa rodzaje motywacji: integrująca i instrumentalna są funkcją motywów zewnętrznych i wewnętrznych[4]. Źródłem motywów zewnętrznych są czynniki organizacyjne i środowiskowe, np. status danego języka obcego na tle innych przedmiotów szkolnych, szeroko rozumiane warunki nauczania, stosunek środowiska do danego języka obcego oraz realne możliwości wykorzystania znajomości danego języka w praktyce. Motywom zewnętrznym przeciwstawiane są motywy wewnętrzne uczenia się języka obcego, których źródłem jest sam proces nauczania /uczenia się: postawa samego nauczyciela, cele, treści, zasady, techniki i środki nauczania. Niezwykle istotną sprawą w procesie nauczania /uczenia się języka obcego jest wzbudzanie i podtrzymywanie w uczniach przez nauczyciela obu rodzajów motywacji: integrującej i instrumentalnej, polegające na stosowaniu szeregu bodźców motywacyjnych.

W dalszej części naszego artykułu zostaną zaprezentowane wyniki badań dotyczące wpływu zastosowania programu innowacyjnego na motywację uczniów klas maturalnych do nauki języka francuskiego.

1. Opis działań innowacyjnych

W drugim półroczu roku szkolnego 2006/2007 został wdrożony „Program profilaktyczno-terapeutyczny w zakresie błędów morfosyntaktycznych, popełnianych w języku francuskim przez polskich uczniów klas maturalnych”[5] w dwóch klasach maturalnych (eksperymentalnych): w liceum ogólnokształcącym i liceum profilowanym.

Program miał na celu:

1. doskonalenie kompetencji gramatycznej (morfosyntaktycznej) uczniów;
2. kształtowanie umiejętności obserwacji struktur językowych i wyciągania wniosków przez uczniów;

[4] Szałek M., *Jak motywować* ... ,op. cit., s. 60.
[5] Program został opracowany przez autorkę artykułu.

3. przygotowanie uczniów klas maturalnych do budowania autonomii w procesie nauczania / uczenia się języka francuskiego.

Treścią programu była analiza, ewaluacja, profilaktyka i terapia błędów morfosyntaktycznych popełnianych przez uczniów w krótkich i dłuższych tekstach użytkowych (na poziomie wyrazu, syntagmy i zdania).

W programie zostały zastosowane następujące metody i techniki (inspirowane pedagogiką Freineta[6]):

- doświadczenia poszukujące (ćwiczenia z wykorzystaniem językowych fiszek wiodących),
- techniki kierowania nauczaniem:
- plany pracy indywidualnej,
- fiszki utrwalające i autokorektywne,
- teczka prac ucznia,
- biblioteczka klasowa (słowniczki problemowe, podręczniki etc.).
- Podczas realizacji programu uczniowie mieli możliwość korzystania z następujących materiałów pomocniczych:
- Grupa nominalna / rzeczownikowa. Fiszki autokorektywne,
- Zestawienia „faux amis",
- Grupa czasownikowa. Fiszki utrwalające i autokorektywne,
- Grupa czasownikowa. Słowniczek wyrażeń i zwrotów idiomatycznych,
- Grupa przyimkowa. Fiszki autokorektywne,
- Wypowiedź pisemna. Fiszki autokorektywne i wiodące,
- Ćwiczenia interaktywne przeznaczone do nauki języka obcego, znajdujące się w Internecie na stronach pedagogicznych,

Przestaszewski L., *Gramatyka języka francuskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2004.

Przed rozpoczęciem wdrażania programu profilaktyczno-terapeutycznego i na jego zakończenie w obu grupach każdej ze szkół- eksperymentalnej i kontrolnej, zostały przeprowadzone badania: test diagnostyczny badający sprawność pisania w zakresie krótkiej i dłuższej formy użytkowej oraz ankieta dotycząca m.in. motywacji uczniów do nauki języka francuskiego ze szczególnym uwzględnieniem gramatyki.

Kolejne działania obejmowały:

- opracowanie wyników ankiety przez poszczególnych uczniów przy pomocy specjalnie przygotowanego formularza pomocniczego;

[6] Obszerną prezentację wykorzystania technik Freineta w nauczaniu języków obcych zawiera praca: Schlemminger G., La pédagogie Freinet et l'enseignement des langues vivantes : approche historique, sytématique et théorique, Ed. Peter Lang Verlag, Bern 1996.

- przybliżenie uczniom przez nauczycieli problemu analizy błędów morfosyntaktycznych na poziomie wyrazu, grupy wyrazów (syntagmy) i zdania;
- zapoznanie uczniów z materiałami pomocniczymi;
- sporządzenie przez nauczycieli zestawienia błędów morfosyntaktycznych, popełnionych w teście diagnostycznym przez uczniów (w oparciu o przygotowane arkusze analizy);
- sporządzenie przez poszczególnych uczniów zestawienia błędów morfosyntaktycznych, popełnionych przez nich w teście diagnostycznym (przy pomocy przygotowanych formularzy);
- opracowanie indywidualnych planów rozwoju umiejętności językowych przez uczniów z uwzględnieniem wyników ankiety i zestawienia błędów morfosyntaktycznych, popełnionych przez nich w teście diagnostycznym;
- zaplanowanie przez nauczycieli klas eksperymentalnych działań wspierających uczniów w realizacji indywidualnych planów.

Realizacja zaplanowanych przez uczniów zadań odbywała się przy stałym wsparciu ze strony nauczycieli.

2. Motywacja uczniów w świetle wyników badania przeprowadzonego przed rozpoczęciem innowacji

Analiza wyników badania przeprowadzonego przed rozpoczęciem innowacji wykazała, że dominującymi motywami uczenia się języka francuskiego uczniów obu szkół biorących udział w eksperymencie były motywy instrumentalne. Większość uczniów na pierwszych miejscach wymieniła następujące motywy (Tabela 1. i 2.):

- chęć otrzymywania dobrych ocen (92,9% odpowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej LO, 100% - klasy kontrolnej LO i 91,7% - klasy eksperymentalnej LP); motyw ten znalazł się na drugim miejscu w opinii uczniów klasy kontrolnej LP (86,2% odpowiedzi);
- chęć dobrych zarobków (92,9% odpowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej LO i 96,5% - klasy kontrolnej LP); w opinii uczniów klasy eksperymentalnej LP motyw ten był na drugim miejscu (79,2% wypowiedzi), a w opinii klasy kontrolnej LO - na trzecim (80% wypowiedzi).
- chęć otrzymania ciekawej pracy (92,9% odpowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej LO); uczniowie klasy kontrolnej LO wymienili go na drugim miejscu (90% odpowiedzi), a klasy eksperymentalnej LP – na trzecim (75% odpowiedzi).

Tab. 1. Motywacja uczniów klas maturalnych liceum ogólnokształcącego przed wprowadzeniem innowacji.

Pozycja motywu w opinii uczniów	Uczę się gramatyki języka francuskiego, ponieważ:	Całkowicie się zgadzam (%)	Zgadzam się (%)	Razem (%)
Klasa eksperymentalna				
1.	chcę otrzymywać dobre oceny	64,3	28,6	92,9
	chcę robić mniej błędów gramatycznych w wypowiedziach ustnych i pisemnych	42,9	50	92,9
	chcę dobrze zarabiać	57,1	35,8	92,9
	chcę otrzymać ciekawą pracę	57,1	35,8	92,9
2.	chcę poznać lepiej język	21,4	50	71,4
3.	chcę wyjechać za granicę	28,6	35,7	64,3
4.	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	7,1	50	57,1
5.	lubię się uczyć	0	42,9	42,9
6.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	14,3	0	14,3
Klasa kontrolna				
1.	chcę otrzymywać dobre oceny	40	60	100
2.	chcę otrzymać ciekawą pracę	40	50	90
	chcę poznać lepiej język	20	70	90
3.	chcę dobrze zarabiać	60	20	80
	chcę robić mniej błędów gramatycznych w wypowiedziach ustnych i pisemnych	10	70	80
4.	chcę wyjechać za granicę	20	30	50
	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	10	40	50
5.	lubię się uczyć	0	20	20
6.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	0	0	0

Na pierwszej pozycji znalazła się również, w opinii uczniów klasy eksperymentalnej LO, chęć robienia mniejszej liczby błędów gramatycznych w wypowiedziach ustnych i pisemnych (92,9% wypowiedzi). Motyw ten w opinii klasy kontrolnej LO był na trzecim miejscu (80% odpowiedzi). Natomiast w świetle wypowiedzi uczniów LP znalazł się on na piątym i szóstym miejscu (62,5% odpowiedzi klasy eksperymentalnej i 34,5% odpowiedzi klasy kontrolnej).

Motyw chęci wyjazdu za granicę zajął trzecie miejsce w opinii uczniów klasy eksperymentalnej LO (64,3% odpowiedzi) i klasy kontrolnej LP (79,3% odpowiedzi); motyw ten w opinii uczniów klasy kontrolnej LO został umieszczony na czwartym miejscu (50% odpowiedzi), a uczniowie klasy eksperymentalnej LP wymienili go na miejscu piątym (62,5% odpowiedzi).

Motyw podjęcia studiów w zakresie filologii romańskiej był wymieniany na ostatnich miejscach. Uczniowie klasy eksperymentalnej LO umieścili go na szóstym miejscu (14,3% odpowiedzi), klasy eksperymentalnej LP - na ósmym (8,4% odpowiedzi), a klasy kontrolnej LP na dziewiątym miejscu w hierarchii motywów (10,4% odpowiedzi).

Natomiast motywacja integracyjna odgrywała w nauce języka francuskiego drugorzędną rolę. Motywy dotyczące lepszego poznania języka, kultury i cywilizacji francuskiej oraz przyjemności płynącej z realizacji potrzeb poznawczych okazały się, w świetle badania poprzedzającego innowację, mniej ważne.

Lepsze poznanie języka znalazło się na pozycji drugiej tylko w opinii uczniów LO (71,4% wypowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej i 90% - klasy kontrolnej); w opinii LP motyw ten był na pozycji czwartej i piątej (66,7% odpowiedzi klasy eksperymentalnej i 65,5% - klasy kontrolnej).

Chęć lepszego poznania kultury i cywilizacji francuskiej uplasowała się na miejscu czwartym w świetle odpowiedzi uczniów LO (57,1% klasa eksperymentalna i 50% klasa kontrolna), a na miejscu szóstym i ósmym w opinii uczniów liceum profilowanego (odpowiednio: 50% odpowiedzi uczniów klasy eksperymentalnej i 31,0% - klasy kontrolnej).

Motyw odnajdowania przyjemności w realizacji potrzeb poznawczych związanych z nauką języka znalazł się na dalekich miejscach: piątym – w odpowiedziach udzielonych przez uczniów LO (42,9% wypowiedzi klasy eksperymentalnej i 20 % - kontrolnej) i siódmym w opinii uczniów LP (33,4% odpowiedzi klasy eksperymentalnej i 31,1% - kontrolnej).

Tab. 2. Motywacja uczniów klas maturalnych liceum profilowanego przed wprowadzeniem innowacji.

Pozycja motywu w opinii uczniów	Uczę się gramatyki języka francuskiego, ponieważ:	Całkowicie się zgadzam (%)	Zgadzam się (%)	Razem (%)
Klasa eksperymentalna				
1.	chcę otrzymywać dobre oceny	33,3	58,4	91,7
2.	chcę dobrze zarabiać	45,8	33,4	79,2
3.	chcę otrzymać ciekawą pracę	45,8	29,2	75
4.	chcę poznać lepiej język	29,2	37,5	66,7
5.	chcę wyjechać za granicę	33,3	29,2	62,5
	chcę robić mniej błędów gramatycznych w wypowiedziach ustnych i pisemnych	12,5	50,0	62,5
6.	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	12,5	37,5	50,0
7.	lubię się uczyć	4,2	29,2	33,4
8.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	4,2	4,2	8,4

Pozycja motywu w opinii uczniów	Uczę się gramatyki języka francuskiego, ponieważ:	Całkowicie się zgadzam (%)	Zgadzam się (%)	Razem (%)
Klasa kontrolna				
1.	chcę dobrze zarabiać	65,5	31,0	96,5
2.	chcę otrzymywać dobre oceny	51,7	34,5	86,2
3.	chcę wyjechać za granicę	55,2	24,1	79,3
4.	chcę otrzymać ciekawą pracę	37,9	31,0	68,9
5.	chcę poznać lepiej język	24,1	41,4	65,5
6.	chcę robić mniej błędów gramatycznych w wypowiedziach ustnych i pisemnych	24,1	10,4	34,5
7.	lubię się uczyć	10,4	20,7	31,1
8.	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	13,8	17,2	31,0
9.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	6,9	3,5	10,4

3. Wpływ „Programu profilaktyczno-terapeutycznego w zakresie błędów morfosyntaktycznych popełnianych w języku francuskim przez polskich uczniów klas maturalnych" na motywację uczniów

Analiza wyników badań przeprowadzonych po realizacji programu wykazała, że motywacja do nauki gramatyki języka francuskiego uległa w obu klasach eksperymentalnych dość znacznej zmianie (Tabela 3). Dominującymi motywami stały się motywy integracyjne.

Znaczącą zmianę stanowi zmiana pozycji motywu „lubię się uczyć", który w opinii uczniów LO wysunął się na pierwsze miejsce (75% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 25% odpowiedzi „zgadzam się"), a w opinii uczniów LP przesunął się z miejsca siódmego, przed rozpoczęciem realizacji programu, na miejsce trzecie (6,7% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 66,7% odpowiedzi „zgadzam się").

Jednocześnie uległa również zmianie pozycja motywu dotyczącego lepszego poznania kultury i cywilizacji francuskiej. W przypadku uczniów LO motyw ten przesunął się z miejsca czwartego na miejsce drugie (37,5% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 50% odpowiedzi „zgadzam się"), a w przypadku uczniów LP – z szóstego na miejsce piąte (6,7% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 40% odpowiedzi „zgadzam się").

Ponadto uczniowie LP na pierwszym miejscu w hierarchii motywów wymienili obok motywów instrumentalnych dotyczących chęci otrzymywania dobrych ocen (33,3% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 60% odpowiedzi „zgadzam się") i pragnienia popełniania mniejszej liczby błędów w wypowiedziach ustnych i pisemnych (13,3% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 80% odpowiedzi „zgadzam się"), potrzebę

lepszego poznania języka (26,6% odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" i 66,7% odpowiedzi „zgadzam się").

Reasumując, można sądzić, że zaobserwowane zmiany w motywacji uczniów zostały spowodowane zastosowaniem technik pracy wywodzących się z pedagogiki Freineta. Fiszki wiodące umożliwiły uczniom dokonanie analizy popełnianych błędów morfosyntaktycznych na poziomie wyrazu, syntagmy i zdania oraz zaplanowanie własnego planu rozwoju umiejętności gramatycznych. Otrzymane materiały pomocnicze: fiszki utrwalające i autokorektywne okazały się przydatne w doskonaleniu gramatycznych umiejętności językowych, pożądanych przy tworzeniu poprawnych krótszych i dłuższych tekstów użytkowych.

W toku realizacji zaplanowanych przez siebie zadań uczniowie, przy stałym życzliwym wsparciu ze strony nauczycieli, byli przygotowywani do współdecydowania o kierunku własnej nauki oraz do przejmowania odpowiedzialności za jej przebieg i wyniki.

Tab. 3. Motywacja uczniów po zakończeniu innowacji.

Pozycja motywu w opinii uczniów	Uczę się gramatyki języka francuskiego, ponieważ:	Całkowicie się zgadzam (%)	Zgadzam się (%)	Razem (%)
Klasa eksperymentalna liceum ogólnokształcącego				
1.	lubię się uczyć	75	25	100
2.	chcę otrzymywać dobre oceny	50	37,5	87,5
	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	37,5	50	87,5
3.	chcę dobrze zarabiać	37,5	37,5	75
4.	chcę otrzymać ciekawą pracę	12,5	50	62,5
5.	chcę wyjechać za granicę	12,5	37,5	50
6.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	25	0	25
	chcę robić mniej błędów gram. w wypowiedziach ustnych i pisemnych	0	25	25
7.	chcę poznać lepiej język	0	0	0
Klasa eksperymentalna liceum profilowanego				
1.	chcę otrzymywać dobre oceny	33,3	60,0	93,3
	chcę poznać lepiej język	26,6	66,7	93,3
	chcę robić mniej błędów gram. w wypowiedziach ustnych i pisemnych	13,3	80,0	93,3
2.	chcę dobrze zarabiać	40,0	46,6	86,6
3.	lubię się uczyć	6,7	66,7	73,4
4.	chcę wyjechać za granicę	46,7	20,0	66,7
5.	chcę lepiej poznać kulturę i cywilizację francuską	6,7	40,0	46,7
6.	chcę otrzymać ciekawą pracę	26,6	6,0	32,6
7.	chcę w przyszłości studiować filologię romańską	6,7	0	6,7

Rezultatem zaś podjętych działań było przygotowanie uczniów biorących udział w innowacji do wyrobienia umiejętności interpersonalnych, społecznych, refleksyjnych i analitycznych, niezbędnych do budowania autonomii w procesie nauczania /uczenia się języka obcego (francuskiego).

Bibliografia:

2. Arabski J., *O przyswajaniu języka drugiego (obcego)*, WSiP, Warszawa 1983.
3. Michońska-Stadnik A., *Strategie uczenia się i autonomia ucznia w warunkach szkolnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996.
4. Pfeiffer W., *Nauka języków obcych: od praktyki do praktyki*, Wyd. Wagros, Poznań 2001.
5. Snow C. E., *Dwujęzyczność i przyswajanie języka drugiego*, w: J. B. Gleason i N.B. Ratner (red.), Psycholingwistyka, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
6. Szałek M., *Jak motywować uczniów do nauki języka obcego*, Wyd. Wagros, Poznań 2004.